šilingas, neskaičiuojant atsitiktinai čia pakliuvusių Vokietijos Vilhelmo II 10 pfeningų ir Lietuvos Respublikos 1925 m. 10 centų), 9 žalvariniai žiedai ar jų dalys, 2 peilio apkalai, karoliukas, saga, apie 20 geležinių vinių ir peilių fragmentų.

Sprendžiant iš radinių, šiuose senkapiuose laidota nuo XVI a. pabaigos iki XVIII a.

Arūnas Strazdas

Excavation of Medieval cemetries in Alytus and Pakruojis districts

In 1997 on the ancient grave site in Luksnėnai (Alytus district) LCCH examined an area of 10 m². The findings included 7 primary burials, one of which contained a buckle and some coins from the 17th century. The application of a metal detector in the research on Dargužiai cemetery (Pakruojis district) brought to light 61 coins from the 16th–17th centuries, 9 brass finger rings, approximately 20 iron nails and fragments of knives.

Eugenijus Svetikas

Didžiųjų Likiškių senkapiai

Radiniai iš Didžiųjų Likiškių (Alytaus raj.) žinomi nuo 1888 m. Tada E. Volteris vykdė archeologinius kasinėjimus Alovės kapinyne. Vienoje laikraščio žinutėje rašoma, kad jam pavyko įsigyti įvairių senovės daiktų, kurie buvo atsitiktinai surasti dirbant žemę prie Didžiųjų Likiškių ir Bakšiškių kaimų. Atrodo, kad šiuos radinius anksčiau buvo įsigijęs senovės mėgėjas rusų armijos karininkas V. A. Veitko, kuris tuo metu tarnavo Alytuje. Būtent jis galėjo perduoti senienas E. Volteriui.

E. Volteris gautus radinius pristatė jį komandiravusiai institucijai – Imperatoriškajai rusų geografijos draugijai. Gražūs Bakšiškių radiniai – pasaginės emaliuotos segės, antkaklės, apyrankės ir kt. – buvo atiduoti į Ermitažą, o geležiniai dirbiniai iš Didžiųjų Likiškių grąžinti į Lietuvą ir perduoti Senienų muziejui Vilniuje.

1893 m. Vilniuje įvyko Maskvos archeologų draugijos organizuotas Rusijos archeologų IX suvažiavimas. Suvažiavimo metu veikusioje parodoje buvo eksponuoti ir penki radiniai iš Didžiųjų Likiškių – keturi ietigaliai bei kažkoks keraminis dirbinys.

Šiuo metu radiniai iš Didžiųjų Likiškių saugomi LNM. Čia yra 11 dirbinių: 9 geležiniai ietigaliai ir 2 įtveriamieji peiliai. Jie datuojami I tūkstantmečio antrąja puse. Manoma, kad radiniai yra iš degintinių kapų.

Tam tikrų duomenų apie Likiškių senkapius yra 1935 m. surašytoje Lietuvos žemės vardyno Žemės vardų anketoje. Ją surašė Likiškių pradžios mokyklos mokytojas Antanas Bujanauskas, o žinių suteikė seniausi kaimo gyventojai – Kazys Miglinas (skiltyje „amžius" nurodyta – 60–80 m.) ir Antanas Miglinas (per 80 m.). Viena iš kaimo vietų vadinama kapinynu. Skiltyje „Žemės paviršiaus rūšis, išvaizda, kokybė" yra įrašyta: „Smėlėta žemė, pailga. Kapų nežymu". Kitose skiltyse (dydis, lokalizacija, pastabos) įrašyta, kad dydis „apie 1/4 ha" ir yra „į pietus nuo vieškelio, Jurgionies lauke", taip pat pažymima, kad „jau šių kaimo kapų niekas neatmena ir jokių kryžių bei medžių nėra".

Senkapiai yra apie 200 m į V nuo geležinkelio Alytus–Šeštokai. Geležinkelio R pusėje yra naujoji Alytaus traukinių stotis. Apie 700 m į P nuo senkapių nutiestas Alytaus–Simno plentas. Dešinėje plento pusėje prasideda kaimo keliukas, kuris vingiuoja pro artimiausią nuo senkapių esančią Baciuškų sodybą (apie 150 m atstumu) ir, priartėjęs prie senkapių, skiria jį į dvi dalis. Senkapių V pusė sugrąžinta žemės savininkui J. Šakaliui; jis ją ir eksploatuoja. Ši senkapių dalis nuo seno buvo dirbama. Netoli buvusi ir sodyba, į kurią Š pakraščiu ėjęs keliukas. Alytaus raj. Melioracijos valdybos archyve teko matyti 1968 m. šios vietos melioracijos schemą, kurioje pažymėta sodyba ir keliukas. Deja, nuo to laiko vietovės reljefas labai pakito, sodybos pastatai nugriauti, o keliuko pėdsakų nesimato. Greičiausiai būtent šios sodybos senieji savininkai dirbdami žemę ir bus suardę degintinius kapus bei aptikę radinių; juos vėliau atidavė minėtam rusų karininkui, o šis – E. Volteriui. Kremuotų kaulų fragmentėlių čia buvo pastebėta ir ekspedicijos metu, todėl yra pagrindo manyti, kad radiniai buvo surasti senkapių V dalyje.

Senkapių R pusė skirstytina į dvi dalis. Žemės darbų nepaliesta kalvos dalis, išlikusi prie keliuko, buvo saugojama kaip neatmenamų laikų kapinės. Aplink šios kalvos liekanas buvo intensyviai ariama, atrodo, iki pat 1996 m., nes tais metais žemė dirvonavo. Kadangi čia žemė smėlinga ir joje net žolė prastai auga, tai ekspedicijos metu, ypač po smarkesnio lietaus, ši teritorija nuolat buvo apžiūrima. 20–30 m spinduliu nuo neariamų kalvos liekanų buvo aptinkama žmonių kaulų fragmentų. Be to, buvo rasta ir keletas gyvulių ilgųjų kaulų. Iš viso senkapių teritorija gali užimti apie 1 ha plotą.

1996 m. LII pradėjo tyrinėti Didžiųjų Likiškių senkapius. Tyrinėjimai buvo vykdomi neariamose kalvos liekanose. Tais metais ištirta 105 m^2 ir atidengta 19 griautinių kapų bei 7 neaiškios paskirties duobės.

1997 m. tyrinėjimai senkapiuose buvo tęsiami toliau. Kalvoje ištirti 5 plotai (iš viso 147 m^2). Čia aptikta dar 15 neaiškios paskirties duobių. Vėliau buvo tiriama ariamoje senkapių PR–P dalyje, t. y. klonyje. Čia ištirti 6 3x10 m dydžio plotai (iš viso 180 m^2) ir atidengtas 31 griautinis kapas. Į P nuo senkapių P pakraščio ištirtas 30 m^2 plotas senovės gyvenvietėje.

Dvejų metų tyrinėjimų svarbesni rezultatai yra tokie: kapinyne ištirtas bendras 432 m^2 plotas, atidengta 50 griautinių kapų ir 22 neaiškios paskirties duobės.

26 griautiniuose kapuose mirusieji palaidoti su įkapėmis, 24 kapuose – be įkapių (11 vyrų – kapai Nr. 1, 6, 7, 10, 18, 19, 20, 26, 29, 33, 35A; 7 moterys – kapai Nr. 8, 9, 22, 23, 34, 35B; 7 vaikai – kapai Nr. 4, 13, 16, 40, 42, 43, 47; kapas Nr. 35 – dviejų žmonių).

Visi mirusieji palaidoti aukštielninki, ištiestomis kojomis. Tačiau laidojimo kryptis ir rankų padėtis skirtinga. Pagal laidojimo kryptį išskiriamos trys kapų grupės. Didžiausią grupę sudarė kapai V kryptimi – 41 kapas (vyrų kapai Nr. 1, 2, 6, 7, 10, 11, 12, 20, 2?, 26, 28, 29, 30, 31, 33, 36, 38, 39, 45, 46, 5?; moterų kapai Nr. 3, 8, 9, 21, 22, 23, 24, 27, 32, 34, 37, 44, 48; vaikų kapai Nr. 4, 40, 41, 42, 43, 47; nenustatytos lyties mirusiojo kapas Nr. 5), penkiskart mažesnė buvo grupė R kryptimi – 8 kapai (vyrų kapai Nr. 15, 18, 19, 49; vaikų kapai Nr. 13, 14, 16, 17) ir vienas dviejų žmonių kapas Š kryptimi (Nr. 35). Daugumos mirusiųjų rankos ištiestos prie šonų (vyrų kapai Nr. 38, 39, 45, 46; moters kapas Nr. 8; vaikų kapai

Nr. 13, 14; nenustatytos lyties mirusiojo kapas Nr. 5) arba jos šiek tiek sulenktos ir padėtos ant juosmens–dubens (vyrų kapai Nr. 2, 7, 10, 19; moterų kapai Nr. 9, 22, 23, 32, 34, 37, 48), be to, yra atvejų, kai viena ranka ištiesta prie šono, o kita sulenkta ir padėta ant juosmens–dubens (vyrų kapai Nr. 18, 26, 28, 29, 36; vaikų kapai Nr. 4, 17). Kelių mirusiųjų rankos sukryžiuotos ir padėtos ant juosmens–dubens (vyrų kapai Nr. 1, 31). Kai kurių mirusiųjų viena ranka sulenkta stačiu kampu ir padėta skersai ant juosmens, o kita ištiesta prie šono arba vos sulenkta ir padėta įstrižai ant juosmens–dubens (vyrų kapai Nr. 33, 35A, 49; moterų kapai Nr. 3, 27). Tik vieno mirusiojo abi rankos sulenktos stačiu kampu ir padėtos ant juosmens (vyro kapas Nr. 20). Taip pat retai viena mirusiojo ranka rasta padėta ant krūtinės, o kita ištiesta prie šono arba šiek tiek sulenkta ir padėta ant dubens (vyro [?] kapas Nr. 50; moters kapas Nr. 24). Daugiau kaip penktadalyje kapų rankų padėtis neaiški (vyrų kapai Nr. 6, 11, 15, 25, 30; moterų kapai Nr. 21, 35B, 44; vaikų kapai Nr. 16, 40, 41, 42, 43, 47). Laidojama buvo karstuose. Kai kuriuose kapuose pastebėta medienos liekanų, o dešimtyje rasta geležinių vinių (kapai Nr. 21, 22, 24, 28, 29, 30, 37, 42, 45, 49).

16 kapų rasta monetų: vyrų kapai Nr. 2 (1 moneta), 11(1), 12 (3), 25? (1), 28 (3), 30 (1), 31 (1), 36 (3), 45 (1), 50? (1); moterų kapai: Nr. 3 (2), 21 (2), 32 (1), 37 (1), 44 (1); vaiko kapas Nr. 41(6). Dešimtyje kapų įdėta po vieną monetą, dviejuose po dvi, trijuose po tris ir viename šešios. Žygimanto Augusto pinigų rasta trijuose kapuose: kape Nr. 28 – 1570 m. dvidenaris; kape Nr. 30 – 1566 m. dvidenaris; kape Nr. 37 – 1565 m. lietuviškas pusgrašis. Vieninteliame kape Nr. 28 kartu su Žygimanto Augusto pinigu buvo įdėti du Zigmanto Vazos Rygos miesto šilingai (vienas su 1599 m. data). Be to, dar penkiuose kapuose rasta Zigmanto Vazos šilingų: Lietuvos – kape Nr. 21 (2 šilingai: 1 – 1617 m., 1 – ?), ? – kape Nr. 25 (1); Rygos miesto – kapuose Nr. 31 (1), 32 (1 – 1617 m.), 44 (1). Jono Kazimiero varinių šilingų rasta šešiuose kapuose: Nr. 2 (1), 3 (2), 11 (1), 12 (3), 36 (3), 41 (6). Rasta ir kitų valstybių smulkių nominalų monetų – tai Prūsijos Jurgio Vilhelmo (kapas Nr. 50 [1]) ir Švedijos Karolio XI (Nr. 45 [1]) šilingai. Monetos rastos įvairiose kapo vietose: prie kaukolės ir po ja (kapai Nr. 11, 12, 41), po dešiniuoju mentikauliu (kapas Nr. 36),

ant dešiniojo žastikaulio (kapas Nr. 30), prie dešiniojo (kapai Nr. 2, 21, 44) arba kairiojo (kapai Nr. 37, 50) dubenkaulio, tarpukojyje (kapas Nr. 31), prie kairiojo blauzdikaulio (kapas Nr. 25) bei kapo duobės sampile (kapai Nr. 32, 45). Dviejuose kapuose monetos rastos labai skirtingose vietose: kape Nr. 3 – viena moneta gulėjo kairėje kaukolės pusėje, o kita – prie dešiniojo kelio, išorėje; kape Nr. 28 – viena moneta buvo dešinėje krūtinės pusėje, antra tarp šlaunikaulių ir trečia po kairiuoju dubenkauliu. Penkiuose kapuose monetos rastos tarp odinių kapšelių liekanų (kapai Nr. 21, 30, 31, 41, 44). Kapšeliai buvę be apkalų.

Dvi moterys palaidotos su galionais. Kape Nr. 3 (mirusiosios amžius – 15–17 m.) ant mirusiosios kaukolės rastas gerai išsilaikęs galionas (pav. 29). Jo pagrindas – dvi viena ant kitos užeinančios ornamentuotos, žalvariniais siūlais ataustos po 2,5 cm pločio juostos ir ant jų – rusva apie 4 cm pločio juosta. Galiono ilgis per 30 cm. Tokio pat galiono liekanų rasta kape Nr. 32 (mirusiosios amžius – 20–25 m.).

Penkiuose kapuose, kaklo srityje, rastos stiklo karolių apvaros (vyro kape Nr. 15; moters kape Nr. 3; vaikų kapuose Nr. 5, 17; nenustatytos lyties kape Nr. 5). Kapo Nr. 3 apvarą sudarė: vienas rudas kūgio formos karolis, 10 plokščių stačiakampio formos juodų karolių (priekiniu briaunuotu paviršiumi) ir 75 suploto rutulio arba cilindro formos juodi karoliukai. Kapo Nr. 5 apvara iš 14 karolių: 2 daugiabriaunių gelsvų, 1 daugiabriaunio bespalvio, 7 rutulio arba suploto rutulio formos bespalvių ir balsvų, 3 suploto rutulio formos juosvų, 1 cilindro formos juosvo ir 1 gelsvo fragmentėlių. Kapo Nr. 15 apvaroje – 12 baltų karolių (jie beveik visi skirtingų dydžių ir formų: rutulio, suploto rutulio, pailgi – ovalūs), 54 tamsiai mėlyni karoliai (cilindro formos, briaunuoti) ir keletas žalsvų karoliukų (suploto rutulio formos, smulkių bei trapių). Vaikų karolių apvaros skiriasi nuo rastų suaugusiųjų kapuose. Iš kapo Nr. 14 surinkta per 300 vienetų smulkių, labai trapių, mėlynos spalvos karoliukų, o iš kapo Nr. 17 – apie 280 vienetų šviesiai mėlynos spalvos cilindro ir suploto rutulio formos karoliukų bei 1 tamsiai mėlynas karolis, suploto rutulio formos, su plačia skyle.

Dviejuose moterų kapuose rasta kābių: žalvarinė (kape Nr. 27 – ant dešiniojo dubenkaulio, po dilbiu) ir geležinės (kape Nr. 32 – krūtinės srityje, 7 vienetai).

Pav. 29. Didieji Likiškiai. Galionas iš kapo Nr. 3 *in situ*.
Fig. 29. Didieji Likiškiai. Laces from grave No 3 *in situ*.

Žiedų rasta keturiuose kapuose (vyrų kapuose Nr. 25, 27; moterų kapuose Nr. 3, 44). Visi jie skirtingi. Trys žiedai buvo užmauti ant kairės rankos piršto (deja, nepavyko nustatyti, ant kurio) ir vieno fragmentai rasti su pirštikauliu juosmens–dubens srityje (kapas Nr. 44). Ypač įdomus žiedas rastas kape Nr. 3. Jisai su apskrita krištolo akimi, kurioje išraižyta gema su įgilintu vaizdu (vadinamoji intalija). Akyje heraldiškai į dešinę – įgaubtas siluetinis portretas, jo paviršiaus keliose vietose likę geltonų dėmelių, matyt, kad jis visas buvęs dažytas geltonos spalvos dažais. Dešinėje portreto pusėje trys raidės, atrodo, kad tai – „F· PR." , o kairėje – „·R". Pasak dr. E. Rimšos, tai – unikalus žiedas (pav. 30:1). Kapo Nr. 25 žiedas – juostinis, uždaras, šiek tiek paplatintu priekiu. Tokio tipo žiedai paprastai būna su kristograma „IHS". Kapo Nr. 27 žiedas su apskrita akimi, kurioje

išgraviruota aštuonlapė rozetė, o joje graikiškas kryžius (pav. 30:2). Blogai išlikęs žiedas rastas kape Nr. 44. Jo akis ovalo formos, ženklai neįžiūrimi.

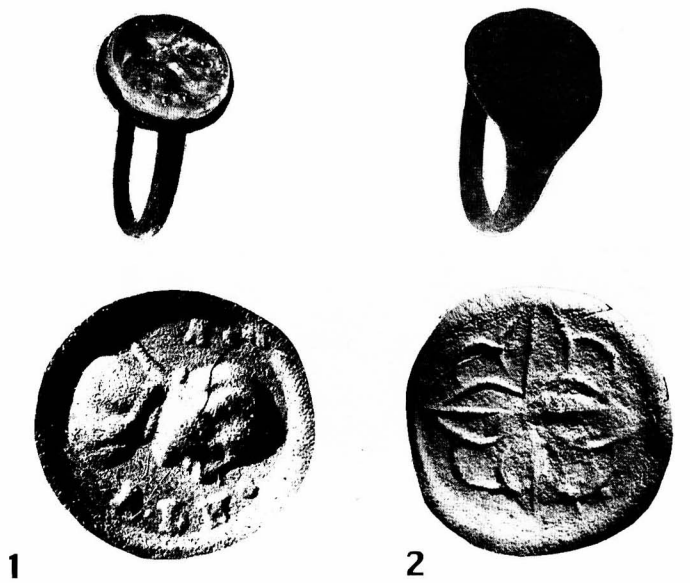

Pav. 30. Didieji Likiškiai. Žiedai: 1 – su krištolo akyje išraižyta gema (kapas Nr. 3), 2 – su aštuonalape rozete akyje (kapas Nr. 27).
Fig. 30. Didieji Likiškiai. Ring decorated with crystal, grave No 3; finger ring with an octangular rosette from grave No 27.

Šešiuose kapuose rasta peilių medinėmis kriaunomis (vyrų kapuose Nr. 31, 38, 39; moterų kapuose Nr. 21, 24, 44) ir viename – kaulinėmis kriaunomis (vyro kape Nr. 9).

Moters kape Nr. 44 rastas smiltainio verpstukas.

Penkiuose kapuose rasta geležinių sagčių. Pusapskritimio, arba D raidės, formos sagtys gulėjo ant kairiojo žastikaulio vidurio (kapai Nr. 31,

37), ant dešiniojo žastikaulio (kapas Nr. 30) ir juosmens dešinėje (kapas Nr. 49), o keturkampė sagtis – juosmens kairėje bei ant dubenkaulio krašto (kapas Nr. 46).

Keletas puodo fragmentų rasta kapo Nr. 25 krūtinės srityje ir tarp šlaunikaulių.

Kalvoje aptiktos neaiškios duobės buvo apskritos (16 duobių, jų skersmuo nuo 0,9 m iki 1,5 m, plokščias dugnas pasiektas 1,1–1,6 m gylyje) ir netaisyklingos (6 duobės, jų dydis 1,6–2,6x0,4–1,95 m, dugnas 1,1–1,6 m). Kelių duobių sampiluose (Nr. 2, 6, 8, 16) rasta puodų fragmentų, o vienoje ir titnago skeltė. Beveik visose duobėse pastebėta degėsių, o kai kuriose – ir mažesnių ar didesnių medžio anglių. Tik viena duobė Nr. 6 buvo perkasta įrengiant griautinius kapus. Jos V dalis perkasta kasant duobes kapams Nr. 2 ir 4, o R – kapui Nr. 6. Atidengus šiuos kapus, 1,3 m gylyje duobės skersmuo siekė apie 1,2 m. Šiame horizonte, duobės sampile, rastas puodo sienelės fragmentas, o dugnas pasiektas 1,5 m gylyje.

Kalvoje rasta ir atsitiktinių keramikos fragmentų (per 40 vienetų). Tokia keramika yra būdinga I tūkstantmečio pabaigai–XIV amžiui. Pažymėtina, kad kai kurie keramikos radiniai yra iš laužaviečių.

Eugenijus Svetikas

Cemetery in Didieji Likiškiai

In 1996–1997 LIH excavated a cemetery in Didieji Likiškiai (Alytus district). In two years a total area of 432 m^2 was researched, where 50 primary burials and 22 pits were detected. In addition to that, an area of 30 m^2 to the south of the southern edge of the cemetery was examined. In 26 primary burials the inviduals were observed together with burial items whereas in the remaining 24 burials no goods were noted. The burial items consisted of coins from late 16th–17th centuries, knives and a spindle. The heads of some young females were adorned with laces, while the fingers had rings. Male, female and some children burials contained numerous beads from necklaces. A further study of the burials revealed such metal clothing items as an iron-brass hook and iron buckles.